

De bouw in de put

Hoewel de bouw zich in de loop der jaren altijd heeft gekenmerkt door sterke fluctuaties in de produktie, is de inzinking die zich nu sinds het laatste kwartaal van vorig jaar in deze bedrijfstak aftekent, wel bijzonder scherp. Met name in de woningbouwsector is sprake van een ernstige stagnatie in de voortgang van de programma's. De ongunstige sociaal-economische situatie die een domper zet op de inkomensverwachtingen, en de hoge hypotheekrente hebben de vraag naar koopwoningen sterk verminderd. De grote voorraad onverkochte woningen en de hoge financieringslasten daarvan zetten op hun beurt een rem op het entameren van nieuwe projecten. Het Algemeen Verbond Bouwbedrijf (AVBB) verwacht dat dit jaar hooguit 75.000 van de geplande 100.000 nieuwbouwwoningen zullen worden gerealiseerd. Vooral in de premiekoop- en de vrije sector is sprake van een drastische terugval. Tegen de achtergrond van de nog steeds actuele woningnood, die door de recente kraakacties opnieuw is geaccentueerd, kan dit niet anders dan een hoogst ongewenste ontwikkeling worden genoemd. Ook in andere sectoren van de bouwnijverheid begint zich thans een duidelijke stagnatie af te tekenen.

Het zal duidelijk zijn dat de slechte gang van zaken in de bouw zijn terugslag heeft op de algemene economische situatie. De bouw is een belangrijke sector in de economie. Qua inkomensvorming en werkgelegenheid draagt de bouwnijverheid rechtstreeks voor ca. 10 à 11% bij in het totaal van de bedrijven. Daarnaast is er sprake van aanzienlijke indirecte effecten. Volgens het AVBB staan er op dit moment reeds 40.000 werkloze bouwvakkers geregistreerd, terwijl een verdere toename tot 60.000 à 70.000 wordt gevreesd. „En elke werkloze bouwvakker neemt in zijn kielzog een halve toeleverancier mee”, aldus de bouwondernemers.

Het is geen wonder dat onder deze omstandigheden een stimulering van de bouw alom wordt bepleit. In het ontwerp-verkiezingsprogramma van de PvdA krijgt woningbouw de hoogste prioriteit. Daarnaast wordt thans weer de aloude wens tot stabilisering van de schommelingen in de bouwproduktie met kracht naar voren gebracht. De overheid met haar grote invloed op de bouwproduktie, rechtstreeks als opdrachtgeefster, maar ook indirect door o.a. haar subsidie- en vergunningenbeleid, zou daarvoor zorg moeten dragen. Conjuncturele stimulering wordt juist in de bouw bijzonder effectief geacht, omdat die sector relatief arbeidsintensief is, een lage invoerquote kent en grote uitstralingseffecten vertoont.

Het is interessant dat juist op dit moment in het kader van het Structuuronderzoek Bouwnijverheid een studie is verschenen van het Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid waarin wordt ingegaan op macro-economische aspecten van de bouw 1). Geprobeerd is met behulp van het Vintaf-II-model van het Centraal Planbureau, dat in beginsel slechts macro-economische ontwikkelingen kan beschrijven, de economische gevolgen van bestedingsimpulsen in de bouw te kwantificeren. Hoewel een volledige analyse van de wisselwerking tussen bouwsector en andere sectoren niet kon worden gegeven, werden toch interessante resultaten verkregen.

Uit het rapport blijkt dat het effect van een autonome impuls in de bouwinvesteringen nogal tegenvalt; de multiplier bedraagt niet meer dan één. De met de stimulans gepaard gaande prijseffecten gooien door hun invloed op de concurrentiepositie roet in het eten. f. 1 mrd. meer aan bouwbestedingen door de overheid (overeenkomend met ca. 9.000 extra woningwetwoningen) levert uiteindelijk ook maar f. 1 mrd. meer bruto nationale produktie op, terwijl de werkgelegenheid met 12.500 manjaren toeneemt. Het effect van zo'n impuls is echter wel tweemaal zo groot als dat van een toename van de particuliere con-

sumptie; daarvan is de multiplier slechts 0,5. Het meest effectief is nog een stimulering van de investeringen van bedrijven in gebouwen. De hoogste WIR-premies zijn daar ook op gericht. De multiplier daarvan bedraagt 1,9.

Daarbij is dan echter nog geen rekening gehouden met de wijze waarop de impuls wordt gefinancierd. Bij het huidige hoge financieringstekort zal aanvullende dekking moeten worden gezocht. Een verhoging van de directe of indirecte belastingen doet het beoogde effect echter geheel teniet of zelfs omslaan in zijn tegendeel: extra werkloosheid en daling van het bruto nationaal produkt zijn het gevolg.

Het beeld wordt ineens veel gunstiger, wanneer ter compensatie van het financieringstekort dat door stimulering van de woningbouw zou ontstaan, een matiging van de nominale loonontwikkeling zou kunnen worden bewerkstelligd. Een impuls van f. 1 mrd. in de woningwetbouw zou dan in de bouw nog eens een extra produktie van f. 0,3 mrd. genereren en een werkgelegenheidswinst van om en nabij de 15.000 man. Aangenomen is wel, dat de arbeidsmarktsituatie dan niet tot spanningen leidt, waaruit hogere looneisen voortvloeien.

De conclusie uit deze exercities — met alle voorbehouden die t.a.v. het Vintaf-model kunnen worden gemaakt — is duidelijk. Stimulering van de bouw is slechts onder stringente voorwaarden ten aanzien van de financiering daarvan effectief. Met een eenvoudige vergroting van de overheidsuitgaven ten behoeve van de bouw wordt macro-economisch gezien niets gewonnen. Er dient ofwel een herverdeling plaats te vinden binnen het totale overheidsbudget ten gunste van de bouw ofwel een compenserende loonmatiging te worden verwezenlijkt. In beide gevallen zullen aanzienlijke weerstanden moeten worden overwonnen.

Naast conjuncturele moeilijkheden die hier zijn beschreven, vertoont de ongunstige ontwikkeling in de bouw ook een structurele component. Ik doel hier op de achterblijvende ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit. De aard van de werkzaamheden in de bouwnijverheid brengt met zich dat het productieproces slechts in beperkte mate kan worden gemechaniseerd. Tegen een gemiddelde jaarlijkse arbeidsproductiviteitsstijging in de periode 1970-1978 van 4% voor de sector bedrijven als geheel, vertoont de bouwnijverheid slechts een stijging van gemiddeld 1,6%, al trad in de toeleverende bedrijfstakken enige compensatie op. Bij een loonniveau dat in de bouwnijverheid gelijk oploopt met de rest van de industrie, zien we een voortdurende relatieve prijsstijging van de bouwproduktie. Een gelijkblijvend aandeel van de bouw in het nationale inkomen betekent dan ook een relatieve achteruitgang van het bouwvolume. Zeker wanneer weinig of geen inkomensgroei is te verwachten, zullen de kosten van bouwen en wonen een steeds groter deel van het beschikbaar inkomen gaan beslaan of de overheid zal steeds meer middelen ten behoeve van de volkshuisvesting moeten gaan aanwenden wanneer zij zich ten doel stelt om de koopkracht van bepaalde inkomensgroepen te handhaven.

Al met al is er niet alleen sprake van een ernstige inzinking in de bouw op dit moment, maar zijn ook de vooruitzichten op wat langere termijn niet erg gunstig. De roep om betaalbare woningen zal voorlopig nog wel blijven klinken.

L. van der Geest

1) Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid, *Macro-economische aspecten van de bouw*, Amsterdam, 1980.